

Viorel PAȘCA

CURS DE DREPT PENAL

Partea generală

Vol. II

Universul Juridic

București

-2011-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2010, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA
ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PAȘCA, VIOREL

Curs de drept penal : partea generală / Viorel Pașca. - București :
Universul Juridic, 2011-

2 vol.

ISBN 978-973-127-441-6

Vol. 2. - 2011. - Bibliogr.. - ISBN 978-973-127-558-1

343(075.8)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**

DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

COMENZI ON-LINE,

CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

ABREVIERI

Alin.	– Alineat
Art.	– Articol
C.A.	– Curtea de Apel
C. pen.	– Cod penal
C.S.J.	– Curtea Supremă de Justiție
d.	– decizie
d.îndr.	– deciziei de îndrumare
Explicații I	– Explicații teoretice ale Codului penal român, volumul I, Partea specială, Editura Academiei, Vintilă Dongoroz și colaboratorii, 1969
Explicații III	– Explicații teoretice ale Codului penal român, volumul III, Partea specială, Editura Academiei, Vintilă Dongoroz și colaboratorii, 1971
Explicații IV	– Explicații teoretice ale Codului penal român, volumul IV, Partea specială, Editura Academiei, Vintilă Dongoroz și colaboratorii, 1972
Î.C.C.J.	– Înalta Curte de Casație și Justiție
j.	– judecătorie
lit.	– litera
nr.	– numărul
p.	– pagina
R.R.D.	– Revista Română de Drept
R.D.P.	– Revista de Drept Penal
R.1	– Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975
R.2	– Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980
R.3	– Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1981-1985
s. pen.	– Secția penală
sent. pen	– sentința penală
s.m.	– Secția militară
T	– Tribunalul
T.reg.	– Tribunalul regional
T.j.	– Tribunalul județean
T.m.B	– Tribunalul municipiului București
T.S.	– Tribunalul Suprem

Încălcarea preceptului normei juridice penale are drept consecință atragerea răspunderii penale. Răspunderea penală este deci o formă a răspunderii juridice care intervine în caz de încălcare a comandamentului social impus de preceptul normei juridice penale.

Într-o definiție, răspunderea penală apare ca fiind „însuși raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infracțiunii între stat, pe de o parte și infractor, pe de altă parte, raport complex al cărui conținut îl formează dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a trage la răspundere pe infractor, de a-i aplica sancțiunea prevăzută pentru infracțiunea săvârșită și de a-l constrânge să o execute, precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate, în vederea restabilirii ordinii de drept și a restaurării autorității legii”.¹

Într-o altă lucrare consacrată răspunderii, aceasta este definită ca fiind obligația de a suporta și executa o pedeapsă și dreptul corelativ al statului de a aplica o astfel de pedeapsă, ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni și de a-l constrânge pe infractor să execute o asemenea sancțiune.²

Alți autori definesc răspunderea penală ca fiind un ansamblu de drepturi și obligații corelative ale subiecților raportului juridic penal, care se realizează prin constrângerea exercitată de stat față de infractor, ca acesta să suporte sancțiunea prevăzută de lege pentru fapta săvârșită, în vederea restabilirii ordinii de drept și a reeducării acestuia.³

Dacă prima definiție identifică răspunderea penală cu însuși raportul juridic penal de constrângere, celelalte două definind-o ca fiind un ansamblu de drepturi și obligații corelative ale subiecților raportului juridic penal, care se realizează prin constrângerea exercitată de stat față de infractor, par mai degrabă să identifice răspunderea penală cu conținutul raportului juridic penal, asupra căruia toți autorii conchid că reprezintă ansamblul drepturilor și obligațiilor subiecților raportului juridic .

De aceea, considerăm și noi că răspunderea penală nu se identifică cu raportul juridic penal de conflict, constituind doar o parte a acestuia, respectiv conținutul său, adică acel complex de drepturi și obligații corelative ale subiecților raportului juridic penal, prin intermediul cărora se realizează aplicarea și executarea sancțiunilor penale.

Născută virtual, odată cu săvârșirea infracțiunii, răspunderea penală se concretizează sub aspectul întinderii și al gravității pe parcursul procesului penal și se realizează prin aplicarea și executarea sancțiunii. Procesul penal este cadrul instituțional în care se stabilește existența răspunderii penale și limitele acesteia, concretizându-se în sancțiunile penale aplicate infractorului.

Răspunderea penală, infracțiunea și sancțiunile penale, constituie instituțiile fundamentale ale dreptului penal, aflate într-o strânsă interdependență.

¹ C. Bulai, B. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 328-329; C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Parte generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 335.

² A se vedea: I. Oancea, *Tratat de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1994, p. 265; N. Giurgiu, *Răspunderea și sancțiunile penale*, Ed. Neutron, Focșani, 1995, p. 8; M. Zolyneak, *Drept penal. Partea generală*, vol. III, Ed. Chemarea, Iași, 1993, p. 792-793.

³ Ion Mircea, *Temeiul răspunderii penale în R.S.R.*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987, p. 168; M. Costin, *op. cit.*, p. 19.

Sancțiunile penale sunt consecința răspunderii penale, fiind modalitatea în care se realizează răspunderea penală. Numai în măsura în care sunt întrunite condițiile răspunderii penale se pot aplica sancțiuni penale. Unicul temei al răspunderii penale îl constituie infracțiunea, fapta prevăzută de legea penală în lipsa căreia nu poate fi antrenată răspunderea penală

În literatura juridică s-a susținut și ideea că nu ar exista o instituție juridică a răspunderii penale, întrucât dreptul penal nu creează drepturi subiective și pe cale de consecință nici obligații corelative de natură a legitima o asemenea instituție.¹ Opinia, rămasă izolată în contextul literaturii juridice actuale, reia teze mai vechi care vizează în ultimă instanță lipsa de autonomie a dreptului penal.

Nu se poate spune că infracțiunea ca fapt social nu generează un raport juridic de drept penal, în schimb același fapt social, ca delict, generează un raport juridic de drept civil, care întemeiază răspunderea civilă delictuală. Același fapt social poate avea valențe juridice diferite, generând raporturi juridice specifice domeniului reglementat de lege.

În realitate, infracțiunea, ca fapt social, generează un raport social, care din punct de vedere juridic are multiple valențe: poate antrena răspunderea civilă delictuală pentru repararea prejudiciului cauzat; în măsura în care fapta respectivă constituie o încălcare a unei obligații contractuale, poate antrena răspunderea contractuală; aceeași faptă poate antrena desfacerea contractului de muncă, deci o răspundere specifică dreptului muncii și desigur tot aceeași faptă, calificată de legea penală ca infracțiune constituie singurul temei al răspunderii penale (art. 15 alin. 2).

A refuza răspunderii penale un „loc în cetatea Justiției”, considerând-o o „construcție artificială”² înseamnă a nega realitatea faptului obiectiv. Este adevărat că pedeapsa își are izvorul în lege³ (art. 2 alin. 1 din Legea penală, prevede pedepsele aplicabile), dar numai săvârșirea infracțiunii justifică răspunderea penală și ca o consecință a acesteia, aplicarea sancțiunii.

2. RĂSPUNDERE PENALĂ ȘI RESPONSABILITATE

Dintre sensurile cuvântului răspundere, reținem pe acela de fapta de a răspunde; obligație de a răspunde de îndeplinirea unei acțiuni, sarcini etc.; responsabilitate, de unde expresia *a trage la răspundere* cu semnificația de a obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale, a cere cuiva socoteală (DEX).

Observăm că, în limbajul comun și chiar în cel juridic⁴, răspundere și responsabilitate sunt folosiți ca termeni sinonimi, fapt remarcabil și de Tanoviceanu, care sublinia însă distincția dintre cei doi termeni⁵

¹ M. Ketty Guiu, *Noțiunea și temeiul răspunderii penale*, Dreptul nr. 10-11/1994, p. 74-77.

² *Idem*, p. 77.

³ *Idem*, p. 77.

⁴ *Idem*, p. 74.

⁵ I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, ed. a II-a, vol. I, Tip. Curierul judiciar, București, 1924, p. 690.

În sens strict juridic, cei doi termeni au înțeles diferit. Noțiunea de responsabilitate apare ca aptitudinea psiho-fizică a unei persoane de a răspunde penal¹, fiind antonimul iresponsabilității.

Responsabilitatea, spunea Tanoviceanu, înseamnă capacitatea psiho-fiziologică a unui individ de a-si da seama de natura, valoarea și consecințele actelor sale.²

În acest înțeles, responsabilitatea este o condiție a imputabilității faptei și implicit a răspunderii penale.

După cum frumos spune Gh. Mihai, „responsabilitatea este calitatea existențială *sine qua non* a omului, subiect cunoscător de sine și de celălalt și agent al acțiunii, indiferent în câte forme se despletește ea”³, „răspunderea derivă din responsabilitate, răspunderea juridică e consecința săvârșirii responsabile a unei fapte juridice”⁴.

3. CARACTERISTICILE RĂSPUNDERII PENALE

Răspunderea penală este o formă a răspunderii sociale a individului liber și conștient de faptele sale și de consecințele lor; este o formă a răspunderii juridice prin intermediul căreia se exercită constrângerea statală în vederea restabilirii ordinii de drept, tulburată prin săvârșirea infracțiunii.

Răspunderea penală se deosebește de celelalte forme ale răspunderii juridice prin faptul că este forma extremă (*ultima ratio*) a constrângerii statale, justificând restrângerea drepturilor fundamentale garantate de constituție și convențiile internaționale privind drepturile omului.

Spre deosebire de răspunderea civilă care este în mod esențial reparatorie, răspunderea penală este în mod esențial retributivă, determinând restrângerea drepturilor fundamentale ale infractorului proporțional cu situația care a determinat-o (art. 53 alin. 2 din Constituție).

Răspunderea penală este o răspundere personală, dreptul penal modern repudiind răspunderea pentru fapta altuia sau răspunderea solidară, cunoscute în domeniul dreptului civil. Chiar dacă la săvârșirea infracțiunii au participat mai multe persoane acest fapt nu înlătură caracterul personal al răspunderii penale, participanții răspunzând fiecare în raport de contribuția avută la săvârșirea infracțiunii (autor, coautor, instigator sau complice) și de împrejurările sau stările ținând de persoana infractorului, care pot justifica atenuarea sau agravarea răspunderii penale. Datorită caracterului personal al răspunderii penale sancțiunile penale se individualizează potrivit criteriilor prevăzute de lege.

Chiar și răspunderea penală a persoanei juridice, deși este o răspundere atipică⁵, rămâne totuși o răspundere pentru fapta proprie, deoarece fapta persoanelor care acționează în numele sau interesul persoanei juridice este „fapta” acesteia.

Răspunderea penală este o răspundere subiectivă (*nulla poena sine culpa*), bazată pe vinovăția infractorului. Săvârșirea cu vinovăție a faptei prevăzute de legea penală constituie o condiție *sine qua non* pentru ca aceasta să constituie infracțiune (art. 15 alin. 1 C. pen.).

¹ *Idem*, p. 691.

² *Ibidem*.

³ Gh. Mihai, *op. cit.*, p. 33.

⁴ *Idem*, p. 34.

⁵ C. Bulai, B. Bulai, *op. cit.*, p. 339-340.

Chiar dacă în decursul evoluției istorice a dreptului penal răspunderea penală a îmbrăcat forma răspunderii obiective, decurgând din simpla materialitate a faptei, indiferent de poziția subiectivă a făptuitorului, dreptul penal românesc codificat a rămas fidel școlii clasice a dreptului penal fundamentând răspunderea penală pe vinovăția făptuitorului.

Vinovăția făptuitorului nu poate fi prezumată, dimpotrivă până la pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare care atestă existența infracțiunii și a vinovăției infractorului, prezumția de nevinovăție funcționează ca o garanție constituțională a libertății persoanei

Acțiunea în antrenarea răspunderii penale este o acțiune prescriptibilă în temenele prevăzute de codul penal. Prescripția răspunderii penale nu operează în cazul infracțiunilor de genocid, a infracțiunilor contra umanității și a infracțiunilor de război.

Unicitatea răspunderii penale desemnată prin adagiul latin *non bis in idem*, exclude sancționarea penală a unei persoane de două sau mai multe ori pentru aceeași faptă.

4. CONDIȚIILE RĂSPUNDERII PENALE

Codul penal nu enumără expres condițiile răspunderii penale, la fel ca și în cazul celorlalte forme ale răspunderii juridice aceste condiții rezultă implicit din reglementările Codului penal și ale Codului de procedură penală, acesta din urmă reglementând condițiile de promovare și de exercitarea acțiunii penale, mijlocul procesual prin care se realizează dreptul statului de a trage la răspundere penală persoanele care au săvârșit infracțiuni. Antrenarea răspunderii penale este posibilă numai în măsura în care legea procesual penală permite exercitarea acțiunii penale, aceasta neputând fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată în cazurile prevăzute de art. 16 C. pr. pen.

Codul penal prevede doar că infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale (art. 15 alin. 2 C. pen.), prevedere din care deducem că infracțiunea constituie atât temeiul ei de fapt, ca faptă (acțiune sau inacțiune a omului), cât și temeiul ei de drept, infracțiune fiind doar fapta prevăzută de legea penală.

Sintetizând aceste prevederi, reținem drept condiții ale răspunderii penale următoarele:

a) Săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală;

Numai în măsura în care o persoană se manifestă printr-o acțiune sau inacțiune care încalcă preceptul normei juridice ea intră în câmpul de acțiune al dreptului. Nu orice formă a ilicitului atrage răspunderea penală, doar infracțiunea, forma cea mai gravă a ilicitului, poate constitui temei al răspunderii penale. Aceasta presupune preexistența normei juridice, prin care o faptă este incriminată ca infracțiune - fapt abstract și săvârșirea unei acțiuni sau inacțiuni prin care se încalcă preceptul normei de incriminare, infracțiunea devenind astfel un fapt real, perturbator al ordinii sociale și care necesită reacția socială pentru restabilirea ordinii sociale încălcate. Dacă fapta nu există sau nu este prevăzută de legea penală, acțiunea penală nu poate fi exercitată [art. 16 lit. a) teza 1 și lit. b) C. pr. pen.] și pe cale de consecință antrenarea răspunderii penale este înlăturată.

b) Fapta săvârșită să fie imputabilă și să nu fie justificată;

Condițiile amintite sunt indispensabile pentru ca fapta să constituie infracțiune și să justifice tragerea la răspundere penală prin aplicarea pedepselor și luarea măsurilor educative față de infractorii minori.

Caracterul imputabil al faptei presupune ca fapta prevăzută de legea penală să fie comisă cu vinovăție și să fie săvârșită de persoana față de care se exercită acțiunea penală. Dacă fapta nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege pentru acea infracțiune, acțiunea penală nu poate fi exercitată [art. 16 lit. a) teza a II-a și b) C. pr. pen.] și pe cale de consecință antrenarea răspunderii penale este înlăturată.

Pentru ca fapta să fie imputabilă este necesară îndeplinirea unei condiții negative: aceea de a nu exista o cauză de neimputabilitate dintre cele prevăzute de art. 23-41 C. pen.

Caracterul nejustificat al faptei prevăzute de legea penală este, de asemenea, o condiție pentru exercitarea acțiunii penale în vederea tragerii la răspundere penală. Pentru ca fapta să fie nejustificată, este necesară îndeplinirea unei alte condiții negative: aceea de a nu exista o cauză justificativă dintre cele prevăzute de art. 19-22 C. pen.

c) Inculpatul să fi participat la săvârșirea infracțiunii în calitate de autor, coautor, instigator sau complice și să aibă capacitate juridică penală;

Această cerință rezultă din prevederile art. 16 lit. c) C. pr. pen. (nu există probe că o persoană a săvârșit infracțiunea), care împiedică exercitarea acțiunii penale în situațiile în care fapta nu a fost comisă de învinuit sau inculpat, răspunderea penală fiind o răspundere pentru fapta proprie. Prin săvârșirea unei infracțiuni se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora ca autor, instigator sau complice (art. 147 C. pen.).

Capacitatea juridică penală desemnează aptitudinea psiho-fizică a infractorului de a săvârși o infracțiune, asumându-și consecințele acesteia, constând în restrângerea sau privarea sa de drepturi și libertăți ca urmare a sancțiunilor penale.

d) Să nu fi intervenit o cauză care înlătură răspunderea penală.

Necesitatea acestei condiții negative rezultă din prevederile art. 16 lit. e)-j), C. pr. pen., care enumără cazurile în care promovarea și exercitarea acțiunii penale sunt împiedicate de existența unei cauze care înlătură răspunderea penală și anume: lipsa plângerii prealabile a persoanei vătămate sau sesizarea organului competent, intervenirea amnistiei, a prescripției răspunderii penale ori a decesului făptuitorului, retragerea plângerii prealabile ori împăcarea părților, înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea administrativă ori autoritatea de lucru judecat.

§ 2. Cauze care înlătură răspunderea penală

5. NATURA JURIDICĂ ȘI CLASIFICAREA CAUZELOR CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ

Raportul juridic penal de conflict născut odată cu săvârșirea infracțiunii se poate stinge ca urmare a intervenirii unor stări, situații sau împrejurări care obstaculează realizarea răspunderii penale prin aplicarea sancțiunilor penale. Dreptul statului de a trage la răspundere penală pe infractor și obligația acestuia de a se supune privațiunilor și restrângerilor drepturilor și libertăților sale pe care le implică executarea sancțiunilor penale, se sting.

Asemenea împrejurări, situații sau stări, pot fi consecința manifestării de voință a puterii legiuitoare (amnistia), a persoanei vătămate (lipsa plângerii prealabile, retragerea acesteia și împăcarea părților) sau a unor evenimente străine de manifestările umane (decesul inculpatului sau prescripția răspunderii penale ca urmare a trecerii timpului).

Cauzele care înlătură răspunderea penală sunt deci acele fapte juridice în sens larg, cu efect extinctiv asupra raportului juridic penal, survenite ulterior săvârșirii infracțiunii și care fac să se stingă dreptul statului de a-l trage la răspundere penală pe infractor și obligația acestuia de a se supune vreunei sancțiuni.

Spre deosebire de cauzele justificative și cauzele de neimputabilitate care sunt anterioare sau concomitente cu infracțiunea, cauzele care înlătură răspunderea penală sunt întotdeauna posteroare acesteia.

Cauzele care înlătură răspunderea penală au efect numai asupra acelor fapte care constituie infracțiuni, ceea ce implică existența elementelor constitutive ale infracțiunii. Lipsa elementelor constitutive ale infracțiunii prevalează asupra cauzelor care înlătură răspunderea penală, deoarece în cazul cauzelor care înlătură răspunderea penală învinuitul sau inculpatul pot cere continuarea procesului penal pentru a-și dovedi nevinovăția, pe când, în cazul lipsei elementelor constitutive ale infracțiunii nu se mai poate cere continuarea procesului penal.

Codul Penal reglementează aceste cauze în Titlul VII sub denumirea „Cauze care înlătură răspunderea penală” (art. 152-159 Cod pen.), separând aceste cauze de cauzele care înlătură executarea pedepsei reglementate Titlul VIII și de cauzele care înlătură consecințele condamnării reglementate în Titlul IX.

Această nouă sistematizare răspunde, pe de o parte, opiniilor exprimate în doctrina penală, iar pe de altă parte, naturii diferite a acestor cauze, cât și a temeiurilor care stau la baza incidenței lor.

Cauzele care înlătură răspunderea penală împiedică pronunțarea unei hotărâri de condamnare deoarece intervin înainte de pronunțarea ei, pe când cauzele care înlătură executarea pedepsei ori consecințele condamnării intervin, de regulă, după pronunțarea hotărârii de condamnare (amnistia postcondamnatorie, prescripția executării pedepsei), cu excepția grațierii care poate fi și antecondamnatorie.

Pe lângă cauzele care înlătură răspunderea penală prevăzute în Titlul VII din Partea generală a codului, în Partea specială a acestuia, sunt reglementate cauze speciale de înlăturare a răspunderii penale denumite și cauze de impunitate sau de nepedepsire, cu o sferă de incidență mai restrânsă, în legătură doar cu anumite infracțiuni (ex. denunțarea faptei de către mituitor conform art. 255 alin. 3 Cod pen etc.).

Cauzele care înlătură răspunderea penală sunt: amnistia antecondamnatorie, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile, retragerea ei, împăcarea părților, decesul infractorului, cauzele de nepedepsire (de impunitate) și înlocuirea răspunderii penale prin renunțarea la urmărirea penală sau renunțarea la aplicarea pedepsei.

6. EFECTELE CAUZELOR CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ

Cauzele care înlătură răspunderea penală pot avea efecte *in rem*, cu privire la infracțiune, și atunci se răsfrâng asupra tuturor participanților (ex. amnistia, lipsa plângerii

prealabile) sau se răsfrâng numai cu privire la acei participanți care se află în situația ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale (ex. împăcarea părților).

Efectele acestor cauze au semnificație atât pe planul dreptului penal material cât și pe planul dreptului procesual.

Pe planul dreptului penal material, cauzele care înlătură răspunderea penală au efect extinctiv asupra dreptului statului de a pedepsi pe infractor și asupra obligației infractorului de a se supune sancțiunilor penale.

Pe plan procesual penal, cauzele care înlătură răspunderea penală obstaculează punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale. Procesul penal încetează, fie în faza urmăririi penale prin clasare sau prin renunțare la urmărirea penală, în condițiile prevăzute de lege, fie în faza de judecată prin pronunțarea unei hotărâri definitive de renunțare la aplicarea pedepsei, sau încetarea procesului penal.

Cauzele care înlătură răspunderea penală nu au în principiu efect asupra răspunderii civile a infractorului, acesta fiind ținut să răspundă pentru paguba produsă prin infracțiune, cu excepția cazului în care a intervenit împăcarea părților pentru infracțiunile prevăzute de lege, aceasta stingând și dreptul la acțiunea civilă în despăgubiri.

7. AMNISTIA ANTECONDAMNATORIE¹

Amnistia (gr. *amnesia*, uitare) este actul de clemență al puterii legiuitoare prin care aceasta, din considerente de ordin politic sau social înlătură răspunderea penală și consecințele condamnării pentru infracțiunile săvârșite până la apariția sa.

Contestat și în egală măsură² elogiat, dreptul de amnistiere însoțește întreaga istorie a dreptului penal, ca un corelativ al dreptului de a pedepsi (*jus puniendi*). Cel care, are puterea să pedepsească, are și dreptul de a renunța la aplicarea sancțiunilor penale. Contestat îndeosebi de reprezentanții școlii clasice a dreptului penal pe motiv de încălcare a principiului separației puterilor în stat, prin lezarea autorității de lucru judecat, dreptul de amnistie este reglementat în toate legislațiile moderne, fie prin prevederi exclusiv constituționale, fie reglementări constituționale și de drept penal sau numai de drept penal.³

Motivele social-politice care justifică adoptarea legilor de amnistiere sunt de o diversitate care face imposibilă și inutilă încercarea de enumerare a lor. Totuși, se pot reține așa-numitele „amnistii pacifiste” menite a reinstaura pacea socială într-o societate zguduită de convulsii sociale, „amnistii jubiliare” motivate de aniversarea unor sărbători naționale sau religioase, amnistii justificate de rațiuni de stat, de suprapopularea locurilor de deținere etc.⁴

a) Formele amnistiei antecondamnatorii

Noul Cod penal păstrează aceeași redactare a textului privind efectele amnistiei precum și calificarea acesteia drept cauză de înlăturare a pedepsei, deși amnistia

¹ Art. 152. - (1) Amnistia înlătură răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită. Dacă intervine după condamnare, ea înlătură și executarea pedepsei pronunțate, precum și celelalte consecințe ale condamnării. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie.

(2) Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate.

² Șt. Daneș, *Înlocuirea răspunderii penale*, Ed. Științifică, București, 1970.

³ I. Mândru, *Amnistia și grațierea*, Ed. All Educational, București, 1998, p. 201-211.

⁴ *Idem*, p.13-21

postcondamnatorie înlătură doar executarea pedepsei, fapt ce dovedește o anumită inconsecvență sistematizatorie a legiuitorului, de vreme ce cauzele care înlătură executarea pedepsei sunt reglementate în Titlul VIII al Codului penal. Legiuitorul a sacrificat însă sistematizarea în favoarea reglementării unitare a amnistiei, cu toate că efectele ei sunt diferite după cum amnistia este antecondamnatorie sau postcondamnatorie.

În textul art. 153 alin. 1 C. pen., expresia „înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită” prevăzută în Codul penal din 1968, este înlocuită cu expresia „înlătură răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită”. Într-adevăr, pentru a înlătura răspunderea penală, este necesar ca fapta să fie infracțiune, în caz contrar, amnistia nu poate opera, nu poate avea obiect, infracțiunea constituind unicul temei al răspunderii penale.

Soluția aleasă de legiuitor este aproape identică celei existente în Codul penal din 1968, cu excepția faptului că nu mai conține prevederea care exclude efectele amnistiei asupra măsurilor educative.

În raport de momentul intervenirii actului de amnistiare aceasta poate fi amnistie *antecondamnatorie*, denumită și amnistie proprie, atunci când actul de amnistie intervine înainte de a se fi pronunțat față de învinuiți sau inculpați vreo hotărâre judecătorească definitivă de condamnare și amnistie *postcondamnatorie* denumită și amnistie improprie, atunci când actul de amnistiare apare după ce s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare a infractorilor.

În raport de obiectul său, amnistia poate fi *generală*, atunci când este acordată pentru toate infracțiunile săvârșite până la data actului de amnistie (ipoteză mai mult teoretică, o astfel de modalitate nefiind practică de legiuitor) și *specială*, când este acordată pentru anumite infracțiuni, de o anumită gravitate, indicată de regulă prin pedeapsa prevăzută de lege pentru asemenea infracțiuni.

În principiu, amnistia are caracter obiectiv (real), operând *in rem*, cu privire la infracțiune, fiind necondiționată, dar nimic nu-l împiedică pe legiuitor să condiționeze beneficiul amnistiei și de anumite condiții privitoare la persoana infractorilor (ex. să nu fie recidiviști, să fie cetățeni români etc.), caz în care amnistia are caracter mixt, *in rem* și *in personam*.

b) Reglementarea amnistiei în legislația română

Amnistia fiind o formă de exercițiu a puterii de stat, are o reglementare dublă: de drept constituțional și de drept penal.

Constituția din 1866 (art. 93) și Constituția din 1923 (art. 81) atribuiau dreptul de amnistie regelui, dar numai în materia infracțiunilor politice, de unde unii autori au tras concluzia că, în materia infracțiunilor de drept comun, amnistia trebuia considerată inadmisibilă.¹

Într-o altă opinie, urmată și în practica legislativă, amnistia se acorda prin lege de către legislativ și doar prin excepție se acorda prin decret regal, în materia infracțiunilor politice.

În acest timp, Codul Penal din 1864 nu cuprindea norme legale privind reglementarea amnistiei.

Codul Penal din 1936 în acord cu Constituția din 1923 prevedea în art. 172 dreptul regelui de amnistiare în materia infracțiunilor politice.

¹ T. Pop, *Comentariu*, în *Codul penal „Regele Carol II”*, adnotat de C. Rătescu și colab., vol. I, Partea generală, Ed. Librăriei SOCEC & Co. S.A. București, 1937, p. 424.

Constituția regală din 1938 nu conținea prevederi exprese privind amnistierea, rămânând de principiu ca aceasta putea fi oricând acordată prin lege, sens în care, prin legea din 24 septembrie 1938 art. 172 Cod pen. a fost modificat, înlăturându-se alin. 4, potrivit căruia amnistia nu putea fi acordată decât pentru infracțiuni politice.

Constituțiile din 1948 și 1952 confereau prerogative acordării amnistiei Prezidiului Marii Adunări Naționale, organ colectiv investit cu funcția de șef al statului.

Constituția din 1965 a acordat de asemenea această prerogativă Marii Adunări Naționale (art. 43 pct. 9), iar în intervalul dintre sesiunile acesteia amnistierea putea fi acordată de către Consiliul de Stat (art. 64 alin. 1 pct. 5), organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă.

Codul Penal din 1968 aduce o reglementare mai precisă amnistiei, incluzând-o printre cauzele care înlătură răspunderea penală și consecințele condamnării, și enumerând efectele acesteia.

Constituția din 1991 conferă prerogativa amnistierii infracțiunilor Parlamentului, aceasta putând fi acordată numai prin lege organică [art. 72 lit. f)], normele privind competența în materie de amnistiere făcând parte din așa-numitul „bloc constituțional”¹

Curtea Constituțională a statuat în sensul că, de principiu, Guvernul poate legifera prin ordonanțe de urgență în materia legilor organice, dar numai în situații excepționale (calamități; stare de necesitate; stare de război). Această derogare de la regulă este determinată de însăși situația excepțională ce justifică emiterea de ordonanțe de urgență.² Această procedură ar putea fi justificată în situații cu adevărat extraordinare, în care Parlamentul nu ar putea fi convocat și urgența ar justifica acordarea amnistiei, realitățile sociale justificând așa-numitele „amnistii pacifiste” menite a reinstaura pacea socială într-o societate zguduită de convulsii sociale.

c) Efectele amnistiei

Legile de amnistie au prin excelență efect retroactiv, aplicându-se infracțiunilor săvârșite până la apariția actului de amnistiere, o amnistiere a faptelor săvârșite *in futurum* fiind în principiu contraindicată.

Se admite însă că în anumite situații excepționale pot fi adoptate așa-numitele „amnistii-apel”³ care se aplică și infracțiunilor săvârșite după intrarea în vigoare a legii de amnistie până la o anumită dată, până la care trebuie îndeplinite condițiile prevăzute în legea de amnistie (ex. depunerea armelor).

Această dată până la care infracțiunile săvârșite sunt amnistiate poate fi data publicării legii în Monitorul Oficial, dată la care legea intră în vigoare (art. 78 Constituție), dar poate fi și o altă dată indicată în cuprinsul actului de amnistiere. Spre exemplu, Legea nr. 25/1967 a amnistiat infracțiunile săvârșite până la data adoptării legii, iar Legea nr. 137/1997 s-a aplicat infracțiunilor săvârșite până la 28 mai 1997, deși a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 170/25 iulie 1997.

Retroactivitatea legii de amnistie nu aduce atingere principiului constituțional al activității legii numai pentru viitor (art. 15 Constituție), legea de amnistie fiind o lege mai favorabilă inculpaților.

¹ I. Deleanu, *Drept Constituțional și instituții politice*, vol. II, Ed. Fundației Chemarea Iași, 1992, p. 58.

² V. Pașca, *Ordonanțele de urgență – izvoare de drept penal*, R.D.P. nr. 2/1999.

³ M. Iancu, *op. cit.*, p. 216.

Datorită caracterului retroactiv al legilor de amnistiere rezultă un specific al acestora, ele neputând fi modificate sau abrogate.¹

Prin infracțiuni săvârșite până la data indicată în actul de amnistiere se înțeleg acele infracțiuni în cazul cărora activitatea infracțională s-a epuizat până la data respectivă. Astfel, în cazul infracțiunilor continue, continuate și de obicei, momentul epuizării activității infracționale trebuie să se situeze la o dată anterioară celei indicate în cuprinsul actului de amnistiere.

Infracțiunile săvârșite în chiar ziua limită indicată în actul de amnistiere nu intră sub incidența acesteia, fiind amnistiate doar faptele săvârșite până la acea dată.

Amnistia antecondamnatorie are ca efect înlăturarea răspunderii penale, ca atare, procesul penal încetează, fie în timpul urmăririi penale prin clasare sau încetarea urmăririi penale, fie în timpul judecării, indiferent de faza în care se află acesta (judecată în fond, în apel, în recurs, sau în căile extraordinare de atac).

Amnistia nu are însă efect asupra măsurilor de siguranță, precum și asupra drepturilor persoanei vătămate (art. 152 alin. 2 Cod pen.).

Amnistia nu înlătură nici luarea măsurilor de siguranță, instanțele putând lua una sau mai multe asemenea măsuri, dintre cele prevăzute de art. 112 C. pen.²

Deși exercițiul acțiunii penale se stinge ca urmare a amnistiei, instanța sesizată cu judecarea cauzei rămâne legal învestită cu soluționarea acțiunii civile urmând a se pronunța asupra acesteia, deoarece amnistia nu are efect asupra drepturilor persoanei vătămate.

Amnistia are în principiu efecte *in rem*, privind toate modalitățile de participare la comiterea infracțiunii. Atunci când are un caracter mixt, *in rem* și *in personam*, aplicarea legii de amnistie fiind condiționată și de îndeplinirea unor condiții privitoare la persoana învinuților sau inculpaților, efectele amnistiei se vor produce numai cu privire la acei participanți care îndeplinesc condițiile prevăzute de legea de amnistiere.

Amnistia privește toate formele infracțiunii, atât infracțiunea fapt consumat, cât și tentativa.

În cazul în care infracțiunile amnistiate sunt determinate generic, prin indicarea maximului legal al pedepsei, este posibil ca anumite forme calificate sau agravate ale infracțiunii tip, care sunt pedepsite de lege cu o pedeapsă al cărei maxim este mai mare decât cel indicat în legea de amnistie, să fie exceptate de la amnistiere.

Amnistia are ca obiect infracțiunile indicate în legea de amnistie. Determinarea sferei infracțiunilor amnistiate se poate realiza prin mai multe procedee precum:

a) indicarea textelor de lege care incriminează faptele amnistiate sau care sunt infracțiunile exceptate de la amnistie;

b) indicarea unui maxim special legal al pedepsei în limita căruia sunt amnistiate toate infracțiunile;

În acest caz, se are în vedere maximul special al pedepsei prevăzut de legea în vigoare la data apariției legii de amnistie și nu maximul special prevăzut de legea în vigoare în momentul săvârșirii faptei. De asemenea, se are în vedere maximul special

¹ *Idem*, p. 219.

² V. Pașca, *Măsurile de siguranță*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 108.

prevăzut pentru infracțiunea fapt consumat și nu maximul special pentru infracțiunea fapt tentat.

Circumstanțele atenuante sau agravante nu au efect asupra determinării infracțiunilor amnistiate.

c) indicarea obiectului juridic al infracțiunilor amnistiate (infracțiuni silvice etc.) sau a formei de vinovăție (infracțiuni săvârșite din culpă);

d) combinarea acestor procedee.

Amnistia este obligatorie, ea operând *ope legis*, nu poate fi refuzată de învinuit sau inculpat.

Principiul obligativității actului de amnistie a fost atenuat în actuala concepție a Codului de procedură penală prin crearea unei adevărate contra-acțiuni, cum denumesc unii autori dreptul inculpatului de a solicita continuarea procesului penal, pentru a-și dovedi nevinovăția.¹

Potrivit art. 16 C. pr. pen. în caz de amnistie, suspectul sau inculpatul poate cere continuarea procesului penal. De asemenea, art. 319 C. pr. pen. prevede că în caz de clasare ca urmare a constatării că a intervenit amnistia, prescripția, retragerea plângerii prealabile sau a existenței unei cauze de nepedepsire, precum și în cazul renunțării procurorului la urmărirea penală, suspectul sau inculpatul poate cere, în termen de 20 de zile de la primirea copieii de pe ordonanța de soluționare a cauzei, continuarea urmăririi penale. Dacă după introducerea cererii în termenul legal, se constată un alt caz de netrimiteră în judecată decât amnistia, procurorul va dispune clasarea cauzei în raport cu acesta. Dacă se constată că suspectul sau inculpatul nu este vinovat de săvârșirea vreunei infracțiuni, în cursul urmăririi penal se dispune clasarea cauzei, iar în cursul judecății este achitat, după cum dacă se dovedește că este vinovat, el nu va pierde beneficiul legii de amnistie, procesul penal încetând ca efect al acesteia. Dreptul de a cere continuarea procesului penal aparține doar suspectului sau inculpatului, nu și părții vătămate.² Cererea de continuare a procesului penal poate fi făcută în orice stadiu al procesului, chiar și în căile extraordinare de atac.

Amnistia nu are ca efect repunerea suspectului sau inculpatului în situația anterioară, nefiind o *restitutio in integrum*.

8. PRESCRIȚIA RĂSPUNDERII PENALE

Inexorabila trecere a timpului este marcată și în planul raporturilor juridice de drept penal prin instituția prescripției ca sancțiune a neexercitării în termen util a drepturilor subiective recunoscute de lege.

În dreptul penal, se face distincția între prescripția răspunderii penale și prescripția executării pedepsei. În timp ce prescripția răspunderii penale curge de la data săvârșirii infracțiunii și are ca efect obstacolarea exercitării acțiunii penale și pe cale de consecință și pronunțarea unei hotărâri de condamnare, prescripția executării pedepsei curge de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și are ca efect înlăturarea executării pedepsei.

¹ N. Giurgiu, *Răspunderea și sancțiunile de drept penal*, Ed. Neuron, Focșani, 1995, p. 41.

² V. Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939, p. 714-715.

Prescripția răspunderii penale este o cauză de înlăturare a răspunderii penale ca urmare a neexercitării în timp util de către stat, prin organele sale judiciare a dreptului de a aplica infractorului o pedeapsă, având ca efect stingerea acestui drept și a obligației corelative a infractorului de a suporta aplicarea unei sancțiuni penale.

Prescripția răspunderii penale este o instituție cunoscută și în dreptul roman (*Lex Iulia adulterii*), preluată apoi de legiuirile penale ale evului mediu și apoi de cele ale epocii moderne.

Justificată prin varii motive de ordin social și juridic¹, cum ar fi expiațiunea infractorului care, pe tot timpul prescripției a trăit cu teama descoperirii sale, ori prin inutilitatea și lipsa de eficacitate a unei pedepse aplicate prea târziu pentru un fapt pe care trecerea timpului l-a șters din memoria colectivă, ori dispariția probelor ca urmare a trecerii timpului, prescripția răspunderii penale apare ca o instituție juridică cu efecte atât pe planul dreptului penal substanțial, neîmplinirea termenului fiind o condiție de pedepsibilitate, cât și pe planul dreptului procesual penal, fiind o condiție de procedibilitate, împlinirea termenului de prescripție împiedicând exercițiul acțiunii penale.²

Prescripția răspunderii penale mai este denumită și prescripția acțiunii penale³ fapt pentru care unele legislații penale o reglementează în cadrul codurilor de procedură penală.

Codul penal de la 1864 nu reglementa prescripția, aceasta fiind reglementată în Codul de procedură penală din 1865.

Codul penal din 1936 reglementa prescripția acțiunii penale în art. 164-167 sub denumirea improprie⁴ de „stingerea incriminării prin prescripție”, deși prescripția nu stinge incriminarea și nici nu înlătură caracterul penal al faptei, stingând doar dreptul puterii publice de a mai aplica vreo pedeapsă împotriva celor care au comis infracțiunea.

Codul penal din 1968 reglementează prescripția răspunderii penale în art. 121-123 din Cap. II – „Prescripția” al Titlului VII – „Cauze care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării”.

Noul Cod penal reglementează prescripția răspunderii penale în art. 153-156 din Titlul VII intitulat „Cauzele care înlătură răspunderea penală”.

a) Efectele prescripției⁵

Prescripția înlătură doar răspunderea penală, fapta săvârșită păstrându-și în continuare caracterul infracțional, stingându-se doar dreptul statului de a aplica infractorilor vreo pedeapsă ori măsură educativă. Prescripția răspunderii penale nu împiedică însă luarea de către procuror sau de către instanța de judecată a unor măsuri de siguranță dacă subzistă starea de pericol social care justifică luarea unei asemenea măsuri.⁶

Prescripția răspunderii penale nu are efect nici asupra drepturilor părții vătămate întrucât prescripția răspunderii penale nu coincide cu prescrierea acțiunii civile, termenul

¹ V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 714-719.

² C. Bulai, B. Bulai, *op. cit.*, p. 355-356.

³ V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 714; R. Merle, A. Vitu, *Trait de droit criminel*, Cujas, Paris, 1973, p. 852.

⁴ V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 716.

⁵ Art. 153. - (1) Prescripția înlătură răspunderea penală.

(2) Prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război.

⁶ V. Pașca, *op. cit.*, p. 108-109.

de prescripție a acțiunii civile curgând din momentul în care persoana vătămată a cunoscut cine este cel care i-a cauzat prejudiciul prin infracțiunea săvârșită, curgerea lui fiind suspendată pe perioada în care se efectuează cercetări penale.

Pe cale de consecință instanța de judecată investită cu judecarea unei cauze penale, chiar dacă va dispune încetarea procesului penal pentru împlinirea termenului de prescripție rămâne abilitată să rezolve acțiunea civilă conform art. 397 C. pr. pen., instanța având obligația să se pronunțe prin aceeași hotărâre și asupra acțiunii civile.

Prescripția răspunderii penale nu înlătură răspunderea penală în cazul infracțiunilor de genocid, a infracțiunilor contra umanității și a infracțiunilor de război. (art. 153 alin. 2 C. pen.), legea penală română fiind astfel în acord cu convențiile internaționale privind imprescriptibilitatea crimelor contra păcii și omenirii.

Prescripția răspunderii penale are efecte *in rem* cu privire la faptă, astfel că beneficiază tuturor participanților, indiferent de calitatea în care au participat la săvârșirea infracțiunii.

Împlinirea termenului de prescripție trebuie verificată de organul judiciar înaintea oricărei probleme privind fondul cauzei, excepția prescrierii răspunderii penale putând fi invocată din oficiu sau de partea interesată, fiind o excepție dirimantă.

Prescrierea răspunderii penale poate fi invocată în orice fază a procesului penal, inclusiv în căile de atac.

Pentru a produce efecte, împlinirea termenului de prescripție trebuie să fi avut loc înainte de îndeplinirea oricărui act care trebuie comunicat suspectului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal deoarece efectuarea acestora are efect întreruptiv de prescriere.

Dacă termenul de prescripție a răspunderii penale s-a împlinit înainte de începerea procesului penal, acesta nu mai poate începe, iar dacă s-a început, acesta încetează fie în cursul urmăririi penale, fie în cursul judecării. Dovada că acțiunea penală nu este prescrisă incumbă procurorului, dacă prescripția răspunderii penale este invocată din oficiu de către instanță sau pe cale de excepție de către inculpat.

Împlinirea termenului de prescripție specială poate avea loc și în cursul procesului penal, acesta operând indiferent de câte întreruperi ar interveni, efectul ei fiind înlăturarea răspunderii penale și pe cale de consecință încetarea procesului penal indiferent în ce fază s-ar afla.

Împlinirea termenului de prescripție a răspunderii penale are obligatoriu ca efect încetarea procesului penal, dar pentru că o asemenea măsură ar putea prejudicia interesele suspectului sau ale inculpatului, care se consideră nevinovați, legiuitorul le-a creat calea procesuală care-i permite acestuia să solicite continuarea procesului penal pentru a-și dovedi nevinovăția. Dacă se dovedește că suspectul sau inculpatul nu este vinovat de săvârșirea unei infracțiuni, în cursul urmăririi penale cauza va fi clasată sau în cursul judecării inculpatul va fi achitat, iar dacă, dimpotrivă, se va dovedi că totuși aceștia sunt vinovați de săvârșirea vreunei infracțiuni, ei vor beneficia de efectele prescripției.

b) Termenele de prescripție¹

¹ Art. 154. - (1) Termenele de prescripție a răspunderii penale sunt:

a) 15 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 20 de ani;

b) 10 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, dar care nu depășește 20 de ani;

Legiuitorul a stabilit termene de prescripție a răspunderii penale diferențiate în raport de pericolul social generic al infracțiunilor exprimat în maximul special al pedepsei prevăzute de lege pentru acea infracțiune.

Termenele prescripției răspunderii penale sunt aceleași ca în Codul penal din 1968, cu deosebirea că termenul este de „15 ani”, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 20 de ani – și nu mai mare de 15 ani, determinat de faptul că limita maximă generală a închisorii în noul Cod penal este de 30 de ani și nu de 25 de ani, cum era la adoptarea Codului penal din 1968.

Circumstanțele atenuante sau agravante nu au relevanță în stabilirea termenelor de prescripție deoarece termenele de prescripție a răspunderii penale se raportează la pedeapsa prevăzută de lege și nu la pedeapsa aplicată, ori circumstanțele atenuante sau agravante au relevanță doar în cursul operațiunii de individualizare judiciară a pedepselor, eficiența lor fiind subordonată constatării existenței lor de către instanța de judecată.¹

În cazul în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedepse alternative (închisoare și amendă sau închisoare și detențiunea pe viață) stabilirea termenului de prescripție a răspunderii penale se face în raport de maximul special al pedepsei mai grele.

Termenele de prescripție al răspunderii penale depind de maximul special al pedepsei pentru acea infracțiunea în forma consumată chiar dacă infracțiunea a rămas în forma tentativei, deoarece legiuitorul se referă la infracțiune săvârșită, or prin săvârșirea unei infracțiuni legiuitorul a înțeles săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora în calitate de coautor, instigator sau complice (art. 174 C. pen.). Deoarece în stabilirea termenelor de prescripție a răspunderii penale legiuitorul nu a făcut vreo distincție între infracțiunea consumată și tentativă, precum în cazul minorilor, nu se poate proceda la calcularea termenelor de prescripție pentru infracțiunea în forma tentativei în raport de limitele reduse ale pedepsei potrivit art. 33 C. pen.

Termenele de prescripție a răspunderii penale, se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori și se întrerup sau se suspendă în condițiile

c) 8 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;

d) 5 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 5 ani;

e) 3 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii care nu depășește un an sau amenda.

(2) Termenele prevăzute în prezentul articol încep să curgă de la data săvârșirii infracțiunii. În cazul infracțiunilor continue termenul curge de la data încetării acțiunii sau inacțiunii, în cazul infracțiunilor continuate, de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni, iar în cazul infracțiunilor de obicei, de la data săvârșirii ultimului act.

(3) În cazul infracțiunilor progresive, termenul de prescripție a răspunderii penale începe să curgă de la data săvârșirii acțiunii sau inacțiunii și se calculează în raport cu pedeapsa corespunzătoare rezultatului definitiv produs.

(4) În cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, săvârșite față de un minor, termenul de prescripție începe să curgă de la data la care acesta a devenit major. Dacă minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe să curgă de la data decesului.

¹ T.S., dec. pen. nr. 18/1971, C.D. 1971, p. 287.

prevăzute de lege pentru majori (art. 131 C. pen.). Aceasta înseamnă că, dacă la săvârșirea unei infracțiuni au participat mai multe persoane în calitate de autori, instigatori sau complici, dintre care unii sunt minori, prescripția răspunderii penale va opera diferențiat față de infractorii majori în raport de infractorii minori, aceștia din urmă beneficiind de termene de prescripție mai scurte, minoritatea fiind o cauză personală de atenuare a răspunderii penale.

Spre deosebire de Codul penal din 1968 care reglementează într-un articol separat (art. 124) un termen de prescripție specială a răspunderii penale, noul Cod penal conține și el o asemenea reglementare, dar în cuprinsul articolului 155 privind cazurile de întrerupere a prescripției răspunderii penale.

Prescripția specială a răspunderii penale operează potrivit art. 155 alin. 4 în cazurile în care termenele prevăzute în art. 154, vor fi socotite îndeplinite dacă au fost depășite cu încă o jumătate, oricâte întreruperi ar interveni.

Întrucât prescripția își produce efectele numai după împlinirea termenelor amintite este important să se determine momentul inițial (*dies at quem*) de la care încep să curgă aceste termene și modul de calcul al acestora

În cazul infracțiunilor de consumare momentană nu se ridică probleme în determinarea momentului începerii termenului de prescripție, aceasta coincidând cu momentul săvârșirii acțiunii sau inacțiunii, moment în care se consumă și activitatea infracțională (art. 153 alin. 2 teza I).

În cazul infracțiunilor la care, fie activitatea infracțională, fie rezultatele acesteia se prelungesc peste momentul consumării infracțiunii, sub imperiul dispozițiilor din Codul penal din 1968 au existat¹ puncte de vedere diferite asupra momentului în care începe să curgă termenul de prescripție.

În privința infracțiunilor progresive, respectiv acele infracțiuni care, după ce au ajuns la o formă incriminată, fie își amplifică urmările vătămătoare, fie generează noi asemenea urmări, legiuitorul din 1968 nu adoptase o soluție legislativă.

După ce, în literatura juridică, s-a emis opinia că în cazul acestor infracțiuni termenul de prescripție curge de la data la care fapta a produs ultima urmare susceptibilă de a-i determina caracterizarea juridică, soluție adoptată chiar și de fostul Tribunal Suprem², acesta și-a revizuit propria practică statuând printr-o decizie de îndrumare că, în cazul acestor infracțiuni, termenul de prescripție începe să curgă de la data săvârșirii acțiunii sau inacțiunii, care este certă de la început și nu de la data producerii rezultatului.³

Soluția propusă de fostul Tribunal Suprem este contestată pe motiv că face posibilă curgerea termenului de prescripție a răspunderii penale paralel cu evoluția și agravarea progresivă a urmărilor faptei.⁴

Pentru a pune capăt unei asemenea divergențe, legiuitorul prin Legea nr. 278/2006⁵ a avut o intervenție legislativă, din păcate limitată doar la infracțiunile continue și continuate, pentru care s-a prevăzut că în cazul infracțiunilor continue termenul curge de la

¹ V. Papadopol în *Codul Penal comentat și adnotat. Partea generală*, sub coord. T. Vasiliu, Ed. Științifică, București, 1972, p. 638-639.

² T.S., s.p., dec. nr. 1828/1974, C.D. 1974, p. 366.

³ T. S., d.î. nr. 1/1987, C.D. 1987, p. 12.

⁴ C. Bulai, B. Bulai, *op. cit.*, p. 360.

⁵ Publicată în M. Of., Partea I nr. 601 din 12/07/2006.

data încetării acțiunii sau inacțiunii, iar în cazul infracțiunilor continuate, de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni, fără a se referiri exprese la infracțiunile de obicei și infracțiunile progresive.

Prevederile privind momentul de la care începe să curgă termenele de prescripție în cazul infracțiunilor continue și continuate sunt menținute în noul Cod penal, acesta înlăturând și omisiunea privind infracțiunile de obicei și al celei progresive.

În cazul infracțiunilor progresive, termenul de prescripție a răspunderii penale începe să curgă de la data săvârșirii acțiunii sau inacțiunii și se calculează în raport cu pedeapsa corespunzătoare rezultatului definitive produs.

În cazul infracțiunilor de obicei, termenele de prescripție curg de la data săvârșirii ultimului act de executare.

În acest fel, se consacră legal soluția propusă de doctrina majoritară și se asigură premisele pentru o practică judiciară unitară în materie

În doctrina penală s-a arătat că, în cazul infracțiunilor continue succesive se are în vedere încetarea ultimei acțiuni sau inacțiuni, știut fiind că infracțiunea continuă succesivă spre deosebire de infracțiunea continuă permanentă presupune reluarea activității infracționale.

O prevedere nouă în legislația penală este cea privitoare la data de la care curge termenul de prescripție în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, săvârșite față de un minor.

În cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, săvârșite față de un minor, termenul de prescripție începe să curgă de la data la care acesta a devenit major. pentru a se crea astfel posibilitatea urmăririi acestor infracțiuni chiar dacă au fost descoperite la un interval de timp mai mare de la comiterea lor.

Dacă minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe să curgă de la data decesului (art. 154 alin. 4 C. pen.).

Întrebarea care s-ar putea pune este aceea de ce doar în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale și nu în cazul tuturor infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor, termenul de prescripție este necesar să curgă doar de la data la care minorul a devenit major .

Prevederea legală amintită este justificată de protecția minorilor împotriva abuzurilor sexuale comise în familie sau de persoane care au autoritatea morală asupra acestora, fapt care de regulă împiedică devoalarea de către minor a unor asemenea practici.

Prevederea amintită este transpunerea pe plan național a obligațiilor asumate de România prin ratificarea prin Legea nr. 252/2010 a Convenției Consiliului European pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lazarote).¹

Potrivit art. 33 din amintita convenție, fiecare parte, va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a se asigura că termenul de prescripție pentru inițierea procedurilor în legătură cu infracțiunile de abuz sexual împotriva minorilor continuă pe o perioadă de timp suficientă pentru a permite demararea eficientă a urmăririi după ce victima a împlinit vârsta majoratului și că este proporțională cu gravitatea infracțiunii respective.

În ce privește calcularea duratei termenelor de prescripție a răspunderii penale, trebuia avut în vedere că acestea sunt termene de drept penal substanțial. Fiind termene calculate în ani, durata termenului de prescripție se socotește împlinită în ziua precedentă

¹ Publicată în M. Of. nr. 885 din 29/12/2010.

cele care a început, corespunzătoare anului rezultat prin adăugarea termenului de prescripție la anul în care a început curgerea termenului de prescripție. În cazul în care termenul se împlinește într-o zi nelucrătoare, nu are loc o prelungire a termenului deoarece termenul nu se calculează în zile libere, ziua în care a început să curgă termenul (*dies a quo*) și ziua în care se împlinește (*dies at quem*) intră în calculul perioadei.

c) Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale¹

Pentru ca trecerea timpului să aibă efect prescriptiv de răspundere penală este necesar ca pe toată durata termenului de prescripție statul să nu-și exercite prin organele sale judiciare, dreptul de a-i trage la răspundere penală pe infractori.

Și în condițiile reglementărilor aduse prin noul Cod penal întreruperea prescripției răspunderii penale are același caracter legal, obligatoriu și absolut².

Întreruperea prescripției răspunderii penale este legală deoarece legea conferă efect întreruptiv de prescripție unor acte procesuale, este obligatorie deoarece efectele ei se impun în egală măsură părților și organelor judiciare și este absolută deoarece produce efecte în cazul tuturor infracțiunilor pentru care operează prescripția răspunderii penale

Spre deosebire de Codul penal din 1968 potrivit căreia cursul termenului de prescripție a răspunderii penale este întrerupt prin îndeplinirea oricărui act care, potrivit legii, trebuie comunicat învinutului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal, noul Cod penal nu mai condiționează întreruperea cursului termenului de prescripție de comunicarea actului procedural suspectului sau inculpatului, astfel că orice act de procedură efectuat în cauză are efect întreruptiv de prescripție.

În concepția legiuitorului noului Cod penal orice asemenea act procedural înseamnă în fapt o manifestare a dreptului de a-l trage la răspundere penală pe suspect sau inculpat.

Noua reglementare corespunde în mai mare măsură realizării scopului procesului penal, acela de a realiza tragerea la răspundere penală acelor care au săvârșit infracțiuni.

Atâta timp cât se efectuează acte de cercetare penală înseamnă că rezonanța socială a infracțiunii justifică, deplasarea momentului din care începe să curgă un nou termen de prescripție, de la momentul săvârșirii infracțiunii spre un moment ulterior³, acela al efectuării oricărui act procedural în cauză, indiferent că acesta este sau nu comunicat cuiva.

Pentru realizarea obiectului urmăririi penale organele de cercetare penală au obligația ca, după sesizare, să caute și să strângă datele ori informațiile cu privire la existența infracțiunii și identificarea persoanelor care au săvârșit infracțiuni, să ia măsuri pentru limitarea consecințelor acestora, să obțină și să administreze probele cu respectarea

¹ Art. 155. - (1) Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză.

(2) După fiecare întrerupere începe să curgă un nou termen de prescripție.

(3) Întreruperea cursului prescripției produce efecte față de toți participanții la infracțiune, chiar dacă actul de întrerupere privește numai pe unii dintre ei.

(4) Termenele prevăzute în art. 154, dacă au fost depășite cu încă o jumătate, vor fi socotite îndeplinite oricâte întreruperi ar interveni.

(5) Admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal face să curgă un nou termen de prescripție a răspunderii penale.

² T. Vasiliu și colab., *Codul penal. Comentat și anotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1972, p. 642.

³ V. Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. II, Ed. Academiei R.S.R., București, 1970, p. 362.

prevederilor procedurale. O seamă de asemenea acte procedurale, cum sunt actele de cercetare penală¹ prin care se obțin mijloace de probă se efectuează tocmai în vederea identificării persoanelor care au săvârșit infracțiunea și ca atare ele nu sunt comunicate nimănui (ex. procese-verbale de cercetare a locului infracțiunii, constatări tehnico-științifice, examinări medico-legale etc.), or a lipsi aceste acte de relevanță sub aspectul curgerii termenului de prescripție, așteptând efectuarea unui act procedural care să fie comunicat suspectului sau inculpatului ar însemna zădărnicierea eforturilor de identificare a infractorilor.

Abia după identificarea făptuitorului sau a celui bănuit de comiterea infracțiunii i se poate aduce acestuia la cunoștință calitatea de suspect și organele de cercetare penală au obligația de a-i aduce la cunoștință, înainte de prima sa audiere, această calitate, fapta pentru care este suspectată, încadrarea juridică a acesteia, drepturile procesuale prevăzute de lege, încheindu-se în acest sens un proces-verbal (art. 307 C. pr. pen.).

Au evident același efect și în condițiile noului Cod penal, actele de urmărire penală care trebuie comunicate suspectului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal sau cele la care suspectul sau inculpatul participă direct fără o înștiințare prealabilă, cum ar fi cercetarea locului faptei sau reconstituirea, confruntarea cu alte persoane cercetate în cauză etc.

Înteruperea cursului prescripției răspunderii penale, prin efectuarea oricărui act procesual, are ca efect neluarea în calcul a timpului scurs de la săvârșirea infracțiunii și până la efectuarea aceluși act și începerea unui nou termen de prescripție. Deși prin specificul său înteruperea prescripției are acest efect, legiuitorul a ținut să precizeze expres că după fiecare înterupere începe să curgă un nou termen de prescripție.

Înteruperea cursului termenului de prescripție a răspunderii penale are efecte *in rem* producând efecte față de toți participanții la infracțiune, chiar dacă actul de înterupere privește numai pe unii dintre ei.

Efectuarea oricăror acte procesuale înteruptive de prescripție în condițiile art. 155 C. pen., nu are însă acest efect asupra prescripției speciale. Deoarece efectuarea unor asemenea acte ar putea prelungi la nesfârșit termenul de prescripție legiuitorul a prevăzut această prescripție specială care operează cu aceleași efecte ca și prescripția ordinară, indiferent câte înteruperi ar interveni, dacă termenul de prescripție ordinară ar fi depășit cu încă jumătate (art. 155 alin. 4 C. pen.).

Noul cod penal conține ca element de noutate prevederea potrivit căreia admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal face să curgă un nou termen de prescripție a răspunderii penale. Prevederea amintită este în concordanță cu conținutul primului alineat, potrivit căruia cursul termenului prescripției răspunderii penale se înterupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză.

Considerăm însă că admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal nu poate fi dispusă dacă s-a împlinit termenul de prescripție specială, altfel reglementarea unui termen de prescripție specială nu ar mai avea nici o utilitate, de vreme ce s-ar putea admite, în principiu, o cerere de redeschidere a procesului penal, care ar face să curgă un nou termen de prescripție. Ca atare, în opinia noastră, admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal trebuie făcută înainte de împlinirea termenului de prescripție specială a răspunderii penale.

¹ Gr. Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 528.